

מבקשי מקלט אפריקאים בישראל: אי-ליגליזציה, התאגדות ויחסי גזע

ליסה אנתבי-ימיני

תקציר

מבקשי מקלט אפריקאים, מאריתריאה ומסודן, החלו להגיע לישראל באופן מסיבי מאז 2007, וחצו בחשאי את גבול מצרים-ישראל. באותו הזמן, בתגובה להגירה לא יהודית זו, נקטה מדינת ישראל מדיניות של הדרה (באמצעות תהליכי הפללה, הוצאה אל מחוץ לחוק, ניצול כלכלי והפניה לשוליים חברתיים ועירוניים), הפכו מבקשי המקלט למעורבים יותר ויותר בכלכלה הישראלית ובספרות החברתיות; הם גם החלו לאתגר את החברה הישראלית בשאלות של הגזעה, שייכות וקטגוריזציה של הגירה.

למאמר זה שלוש מטרות: א) לבחון כיצד מדינת ישראל מהדקת את גבולותיה הגיאוגרפיים והחוקיים-פוליטיים בניסיון להכיל את ההגירה האפריקאית תוך כדי מניעה של קליטת קבע. ב) לחקור את ההשתתפות הגוברת של מבקשי המקלט בכלכלת ישראל ובחברה הישראלית כמו הדינמיקה של נידות וישראליות בקרב אוכלוסייה זו. ג) לנסות למפות את היחסים המורכבים המתפתחים בין מהגרים אפריקאים חדשים אלה לבין האוכלוסייה האתיופית-ישראלית, המביאים לידי ביטוי שאלות של זהות, אזרחות וצבע.

החומר המוצג במאמר זה מבוסס על עבודת שטח וראיונות שנערכו בישראל בין השנים 2008-2012 עם מבקשי מקלט מאריתריאה ומסודן, וכן עם תושבי ישראל בדרום תל אביב, ישראלים ממוצא אתיופי ומעסיקים ישראלים.

מילות מפתח: מבקשי מקלט. אי-ליגליזציה, התאגדות, יוצאי אתיופיה. ישראל.

"מידע הוא כמו לחם בשבילי": מקומם של אמצעי תקשורת בחייהם של פליטים ומבקשי מקלט בישראל

נועם תירוש ועמית שכטר

תקציר

ראיונות, סיורים באתרים שונים ותצפיות משמשים לתיאור צורכי המידע של קהילת הפליטים ומבקשי המקלט בישראל, תוך שימוש בתפיסה של טיילור (Taylor, 1991) לזיהוי "סביבות שימוש במידע", שרכיביה הם בני-אדם, מסגרותיהם, בעיותיהם והפתרונות שהם מוצאים להן. ניתוח מפורט של הממצאים ומיסגורם במרכיבי המודל מאפשרים ליצור מסגרת להטבת מצבם של הפליטים בכל הקשור לצורכי המידע שלהם. המחקר זיהה כי מבקשי המקלט והפליטים בישראל יצרו לעצמם סביבת תקשורת המבוססת על זיהויים העצמי כ"אחרים". מבקשי המקלט והפליטים יצרו מעגלים אישיים וטכנולוגיים על מנת לענות על צורכי המידע שלהם. הצרכים התחלקו באופן כללי לשלושה סוגים: אישיים, מבניים ומרחביים. במרחב הציבורי הקימו מבקשי המקלט והפליטים עבור עצמם בתי "קפה-אינטרנט", סניף "דואר" משלהם, ואמצעי תקשורת משל עצמם. במרחב הפרטי הם רכשו אמצעי תקשורת אלקטרוניים העונים על רבים מצרכיהם. אנו מסכמים בכך שמאחר והפליטים ממוקמים בתחתית הסולם החברתי, מתן מענה לצרכי המידע שלהם צריך להיות בראש סדר העדיפויות של החברה המארחת.

איום נתפס, מרחק חברתי, והדרה של מבקשי מקלט מסודאן ואריתריאה בישראל

אושרת הוכמן

תקציר

בשנים האחרונות גיבשה מדינת ישראל מדיניות מדירה כלפי מבקשי המקלט החיים בה, הכוללת הפניה למתקן משמורת, הגבלת היכולת שלהם לעבוד והגבלת שירותי הבריאות והרווחה להם הם זכאים. על רקע מדיניות זו, המחקר הנוכחי מציע לבחון מהן עמדות הציבור כלפי מבקשי המקלט ועד כמה עמדות אלו הולמות את המדיניות הקיימת. עוד מציע המחקר לבחון האם הציבור בישראל תומך במדיניות המדירה כלפי מבקשי המקלט ומהי התרומה של 'איום חברתי-כלכלי נתפס' ושל 'מרחק חברתי נתפס' לתמיכה או התנגדות למדיניות זו. הבחינה של הקשר בין איום חברתי-כלכלי נתפס ומרחק חברתי נתפס לבין הדרה הנמדדת באמצעות תמיכה או התנגדות למתן זכויות וסיוע למבקשי המקלט, נעשית תוך פיקוח על מאפיינים חברתיים ודמוגרפיים של הנחקרים ובפרט הקבוצה האתנו-לאומית אליה הם משתייכים, המעמד החברתי-כלכלי שלהם, מידת הדתיות שלהם, ההזדהות הפוליטית שלהם וכן המגע שיש להם עם מבקשי המקלט מסודאן ואריתריאה בחיי היומיום. מן הממצאים עולה כי ככל שרמת האיום החברתי-כלכלי הנתפס גבוהה יותר, והמרחק החברתי הנתפס של הנחקרים ממבקשי המקלט עולה, כך גם עולה רמת ההדרה. עוד עולה כי נחקרים ערבים מדירים פחות בהשוואה ליהודים, גם בפיקוח על רמת האיום החברתי-כלכלי הנתפס ועל המרחק החברתי הנתפס שלהם. לבסוף, הממצאים מראים כי הקשר בין איום חברתי-כלכלי נתפס להדרה של מבקשי מקלט מתווך חלקית על-ידי המרחק החברתי הנתפס.

מילות מפתח: מבקשי מקלט, איום חברתי-כלכלי, מרחק חברתי, זכויות

במקום בו הזמן עוצר מלכת: מתקן חולות והחוק למניעת הסתננות

הדס ירון מסגנה ואורן רמתי

תקציר

מאמר זה עוסק בחוק למניעת הסתננות ובמעצרים של מבקשי מקלט מאפריקה בחולות שבנגב. מתקן המעצר נבנה בעקבות התיקון לחוק למניעת הסתננות משנת 1954 שנחקק בעקבות 1948. בשעה שהחוק במקור כוון כלפי פלסטינים וערבים בכלל, התיקון לחוק נועד לעצור אריתראים וסודנים משהחלו להיכנס לישראל מאז 2006 בחפשם אחר מקלט. בניסיון לזהות כיצד המדיניות הישראלית, מערכת המשפט, פעילים והעצורים בחולות מושפעים על ידי הקונפליקט הישראלי ערבי/פלסטיני ו/או גורמים גלובליים, המאמר בוחן את חולות כסוג של "מחנה" או עיירה דרום אפריקאית. על בסיס מקורות ארכיוניים משנות החמישים, עתירות ופסקי דין, דוחות וקולותיהם של העצורים בחולות, המאמר מנתח את המתקן ומדיניות המאסר של מבקשי מקלט בהקשר הרחב של המדיניות הישראלית.

הומניטריות מצבית:**חיילים ישראלים ומבקשי מקלט על גבול מצרים-ישראל****אפרת בן-זאב וניר גזית****תקציר**

מאמר זה בודק שלושה סוגי הגיונות המנחים את תפיסותיהם ופעילויותיהם של חיילים בגבול ישראל מצרים: ביטחוני, הומניטרי ופוליטי. כדי לתאר הגיונות אלו אנו בוחנים את החוויות של חיילים בעת שירותם הצבאי לאורך הגבול. על סמך עבודת שדה אתנוגרפית שהתנהלה בין השנים 2012-2014, ובעיקר על בסיס ראיונות שנערכו עם החיילים מחוץ לשדה, כמו גם דיווחים תקשורתיים ותצהירים שנמסרו לבתי משפט, אנו מבקשים להדגים את הזליגה המתמשכת מסוג אחד של היגיון למשנהו. לטענתנו, ולאור עיון בספרות מחקרית, זהו מאפיין בלתי נמנע של אזור גבול באשר הוא. באמצעות התמקדות באינטראקציות בין חיילים ישראלים ומהגרים המבקשים מקלט, כמו גם ביחסי החיילים עם מבריחים ושוטרים מצרים, אנו מתארים כיצד אזור הגבול מייצר חפיפות בין ההגיונות השונים, ובפרט סוג של הומניטריות חולפת, תלוית מצב.

גשר על פני מים סוערים - סיפור של טיפול שהוא חיפוש אחר תקווה: טיפול במבקשי מקלט במרפאת "גשר"

שלומית בן שמואל

תקציר

בפברואר 2014, ביוזמה משותפת של משרד הבריאות ונציבות האו"ם לפליטים, קמה מרפאת "גשר" במרכז הקהילתי לבריאות הנפש יפו. עיקר העבודה הקלינית במרפאה היא במתן שירותי אבחון וטיפול פסיכיאטרי-פסיכוסוציאלי לאוכלוסיית מבקשי מקלט וקורבנות סחר מאריתריאה וסודאן.

במאמר יובא תיאור מקרה ובאמצעותו יעלו לדיון נושאים שונים: על הנגשה והתאמה של טיפול לאוכלוסייה שעבורה השיח הפסיכיאטרי והפסיכותרפויטי המערבי הוא זר, מאיים ורווי סטיגמה; על מטפלים המחפשים את דרכם במציאה וביצירה של שפה טיפולית שתגשר על השונות השפתית והתרבותית בחדר הטיפול; על טיפול, שבחלקו הוא מתן משמעות ותיקוף לחוויות האחרות, הזרות והפליטות; טיפול המכיר ביחסי הכוח שבין מטפלת לבנה שהיא אזרחית בעלת זכויות, לבין מטופל שחור שהוא זר חסר מעמד; טיפול המכיר ועובד עם הקשר שבין האישי לפוליטי, בין הטיפול לפוליטיקה; על טיפול בפוסט-טראומה בתנאי חוסר ביטחון ורה-טראומטיזציה; על הניסיון, במסגרת הטיפול, למציאה משותפת של מרחב, מצומצם ככל שיהיה, של ביטחון, בחירה, משמעות ויצירה גם במציאות הקיימת.

הטיפול הבין-תרבותי מתבצע כמעט כולו באמצעות מתורגמן-מגשר תרבותי. עבודה טיפולית זו דורשת הסתגלות ולמידה מחדש מכל השותפים, בעיקר מהמטפלים. המאמר ידון, דרך תיאור המקרה, בשאלות אידיאולוגיות, אתיות, תאורטיות וטכניות העולות בטיפול, הנע כל העת בין האישי, הדיאדי, הטריאדי, הציבורי והפוליטי.

מילות מפתח: טיפול בפוסט-טראומה, טיפול באמצעות תרגום, פסיכיאטריה של מהגרים, טיפול פסיכו-סוציאלי במבקשי מקלט

"אף פעם לא סיפרתי מה קרה לי בסיני" **הקשיים באיתור זיהוי ניצולי מחנות העינויים והתנהלות רשות** **ההגירה כלפיהם**

סיגל רזון

תקציר

המאמר מתמקד בהתנהלותה של רשות ההגירה כלפי כ-4,000 ניצולי מחנות העינויים בסיני, שנמלטו ברובם מאריתריאה. המאמר סוקר את שינויי המדיניות והחקיקה משנת 2009, אז התהוותה התופעה, דרך שיאה בשנת 2011 ועד היום.

המאמר מתבסס על מידע ונתונים שנאספו במוקד לפליטים ולמהגרים במהלך אלפי ראיונות עם מבקשי מקלט בבתי הכלא בין השנים 2009-2016 ועל דוחות שפרסמו בנושא "המוקד לפליטים ולמהגרים" וארגון "רופאים לזכויות אדם", על פרוטוקולים של דיוני ועדת הכנסת למאבק בסחר בנשים, של ממוני ביקורת גבולות מטעם רשות ההגירה ושל בתי הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין. המאמר מבהיר את היקף התופעה של מחנות העינויים, עומד על ההבדל בין קורבן סחר והחזקה בתנאי עבדות לבין קורבן עינויים, מבהיר את הקושי באבחון קורבנות עבדות, סוקר את מנגנוני איתור ניצולי עבדות בישראל, ומסביר מדוע העדויות הרבות אינן משתקפות בפרוטוקולים של ממוני ביקורת הגבולות ודייני בית הדין לביקורת משמורת. המאמר סוקר את שינויי החקיקה המכשירה כליאה ומונעת שחרור של ניצולים מכלא "סהרונים", וממתקן "חולות".

עקב קוצר היריעה והתמקדות במדיניות רשות ההגירה, המאמר לא מתעכב על מחדלי משרד הביטחון שאחראי למדיניות ההחזרה המתואמת ופועל להדיפתם חזרה לידי רשויות מצרים של ניצולי עינויים ועבדות ללא הליכי זיהוי.

מילות מפתח: מבקשי מקלט, אריתריאה, עינויים, מחנות העינויים בסיני, עבדות, כליאת מהגרים, מסתננים